

Kőrösi István

AZ EURÓPA 2020 STRATÉGIA, AZ EUREKA SZEREPE ÉS KILÁTÁSAI

A lisszaboni stratégia 2020-ig szóló folytatását, az Európa 2020 stratégiai programot 2010 tavaszán fogadták el. 2011 júliusától egy évre Magyarország vette át a 25 évvel ezelőtt létrehozott EUREKA együttműködési program elnökségét, amelynek célja Európa versenyképességének előmozdítása nemzetközi, piacközelbeni K+F-projektek támogatása és koordinálása révén.

1. A lisszaboni stratégia és az Európa 2020 program összefüggései

1.1. Az első lisszaboni stratégiát 2000-ben indították el azzal a fő céllal, hogy 2010-re az Európai Unió a világ legversenyképesebb térségévé váljon. Ennek érdekében e következő fő célokat fogalmazták meg. (1) A tudásalapú társadalom és gazdaság megteremtése. (2) A dinamikus gazdasági növekedés (a makrogazdasági teljesítmény javítása). (3) A világgazdasági, globális piacon a gazdasági versenyképesség biztosítása. (4) A gazdasági fejlődés környezeti szempontokat figyelembe vevő fenntarthatósága. (5) A szociális integráció, s ennek keretében a lehetőség szerinti teljes foglalkoztatottság és a szociális gondoskodás új európai modelljének kialakítása. A program kitűzte, hogy az EU tagállamai GDP-jük három százalékát fordítsák kutatás-fejlesztésre. Már az évtized első felében kiderült, hogy sem a versenyképességi fő célokat, sem a kutatás-fejlesztési célkitűzést nem tudják teljesíteni.

1.2. A Sapir- és a Kok-jelentés nyomán már 2004-ben megkezdődött a lisszaboni folyamat felülvizsgálata. Előtérbe kerültek a program megvalósításának konkrét kérdései, köztük a finanszírozhatóság biztosítása. 2005-ben, a lisszaboni folyamat félidejében értékelték az addigi fejleményeket. A célkitűzések 2010-es céldátumát törölni kellett, nyilvánvaló megvalósíthatatlansága miatt. A stratégiát azonban fenntartották, négy új kulcsterületet jelöltek ki, 24 irányelvet fogadtak el és kitűzték a nemzeti felzárkózási akciótervek beillesztését a lisszaboni programba. A négy új stratégiai terület: (1) a tudás kiterjesztése és az innováció, (2) az egységes belső piac tényleges megvalósítása, (3) új munkahelyek teremtése és új európai szociális modell kialakítása, (4) makrogazdasági stabilizációs politikák. A tudásalapú gazdaság megteremtésén alapuló versenyképesség javítása lehet Európa térvesztése csökkentésének, megfordításának egyedüli alapja.

1.3. Nyilvánvalóvá vált, hogy az említett átfogó területeket jól definiálták, de egyrészt meghatározásuk túl általános, másrészt a konkrét adatok elemzése azt mutatta, hogy a stratégiai átalakulás még igen hosszú folyamat, így ezek a szempontok módosítva ugyan, de bekerültek az Európa 2020 stratégiába is. Ez gyökeres változtatást, konzisztens gazdaságpolitikák kialakítását igényli az EU-országokban, amelyek képesek egyidejűleg biztosítani a fenntartható fejlődést, az intézményrendszerek megújítását, a finanszírozhatóságot és a szociális piacgazdaság új, a XXI. század követelményeinek megfelelő, életképes modelljét (modelljeit). A fejlesztési célok elérését döntően befolyásolja a világpolitikai és világgazdasági erőterek változása. A 2008 őszén kirobbant krízis a válságkezelésre irányította a figyelmet az Európai Unióban (is). 2010 elején az eredeti, nem igazán eredményes lisszaboni stratégiára való visszatekintő elemzések helyett a stratégia folytatására, újrafogalmazására helyezték a hangsúlyt. 2010 márciusára megszületett az EU-2020 fejlesztési stratégia, amely összefoglalja a 2010-2020-as évtized fő célkitűzéseit.

2. Az Európa 2020 stratégia céljai és tartalma

2.1. Az Európa 2020 stratégia középpontjában az áll, hogy „versenyben tartsa az 500 millió ember életét meghatározó közösség gazdasági erejét”, Elsősorban azért, hogy az immár 27 tagú, sokkal heterogénebb EU ne maradjon le a fő gazdasági és politikai versenytársak mögött.

2.2. Az új stratégia – a lisszaboni program említett általános céljait fenntartva – öt fő célkitűzést fogalmazott meg az EU szintjén. (1) A 20-64 éves népesség körében a foglalkoztatási ráta növelése legalább 75 százalékra (a jelenlegi kétharmados szintről). (2) A K+F-beruházások növelése a GDP jelenlegi 1,9 százalékáról három százalékára (megismétlik az eredeti, tíz évvel ezelőtti célt). (3) 2020-ig el kívánják érni a megújuló energiák arányára, az energiafogyasztás csökkentésére és a széndioxid-kibocsátás mérséklésére vonatkozó célkitűzéseket. (4) Az alapfokú oktatásban az iskolát be nem fejezők arányát tíz százalékra tervezik csökkenteni (jelenleg 15%), a felsőfokú oktatás fejlesztésével elérendő cél, hogy a fiatalok legalább 40 százaléka rendelkezzen diplomával (a beiratkozottak aránya már most hasonló, azt kell elérni, hogy a diplomáig eljussanak). (5) A szegénységi küszöb alatt élők arányát 25 százalékkal kívánják csökkenteni (ez a küszöb országonként eltérő, a fejlettség függvényében), összességében e cél elérése 20 millió embert érintene.

Ezeket a célkitűzéseket kellett a tagállamoknak nemzeti akciótervekbe átültetniük, ami csak részben sikerült.

3. A kutatás-fejlesztés és a nemzeti akciótervek

3.1. Az EU-országok tapasztalatai azt mutatják, hogy a modernizáció, a munkahelyteremtés és a versenyképesség szempontjai minden korábbinál szorosabban összefüggnek. Az aktív munkaerő-piaci politikának ezért együttes ösztönzésükre kell koncentrálnia, éppen a pénzforrások szűkössége miatt. Ez ugyanis jóval olcsóbb, mint a passzív járadékfizetés. A modernizáció jelenleg alapvetően külföldi tőkével és technológiával valósul meg, döntően a működőtőke-beruházások révén. E téren szükséges lenne mindenütt a hazai találmányok bevezetésének, alkalmazásának támogatása, a belföldi K+F és innovációs bázisok megerősítése, ésszerű fejlesztése. A foglalkoztatásban viszont – főleg a kisméretű gazdaságokban – döntő szerepet játszanak a hazai kis- és középvállalatok, ezért az ő helyzetüket, versenypozíciójukat kellene javítani aktív munkaerő-piaci politikával.

3.2. A kutatás-fejlesztés, az innováció aktív szerepének megerősítése csak magas színvonalú felsőoktatás és tudományos képzés bázisán valósítható meg. A K+F-kiadásokban növelni kellene a tőkeerős vállalatok részvételét, de úgy, hogy az egyetemi és kutatóintézeti alap kutatások ne sérüljenek, sőt, még nagyobb hangsúlyt kapjanak. Az EU27-ek átlagában jelenleg 55 százalék a vállalatok részvétele a K+F-kiadásokban, de az új EU12-ben ez az arány jóval alacsonyabb. Az USA és Japán jóval nagyobb mértékben tudja bevonni vállalatait a kutatás-fejlesztésbe. A lisszaboni stratégia mintegy kétharmados arányt tűzött ki célul. A matematikai, természettudományi és technológiai diplomával rendelkezők aránya a XXI. század elején kevesebb, mint négy százalék az EU15-ökben, az új EU12-ek az EU27-ek arányát 4,4 százalékra javítják. Az Európa 2020 stratégia 15 százalékos célkitűzést tartalmaz, ami a jelenlegi helyzet és tendenciák alapján belátható időn belül elérhetetlen.

3.3. Az EU-ban növekszik a képzésben és a szakképzésben résztvevők száma és aránya, ami nagymértékben hat a gazdasági növekedésre, a termelékenységre és részben a foglalkoztatásra. Az átlagos közoktatási idő egy évvel történő meghosszabbítása folyamatosan a GDP 0,3-0,5 százalékos növekedését biztosíthatja. Az oktatásra fordított költségvetési kiadások aránya az EU-ban átlagosan körülbelül a GDP öt százalékát teszi ki, a költségvetésekben pedig mintegy 10-11 százalékkal szerepel.

3.4. A Bizottság 2010 márciusában azt javasolta, hogy a nemzeti akcióterveket a Stabilitási és Növekedési Paktumhoz kössék és a fiskális stabilizációs programokkal összekapcsolva értékeljék. Az eurózóna országainak túlnyomó többségében jelenleg nem tudják betartani az előírást, hogy az államháztartási hiány ne haladja meg a GDP három százalékát. Az övezeten kívüli országokban pedig még súlyosabbak a stabilitás hiányának következményei. Ép-

pen a fiskális gazdálkodás problémái miatt aggasztóak a kilátások arra nézve, hogy az EU-országok az új, 2020-ig meghirdetett stratégia igen fontos, de rendkívül költséges beruházásaira elő tudják-e teremteni a forrásokat és miből. Az első lisszaboni stratégia elindításával egybevetve ezúttal még nyilvánvalóbb, hogy a nagy dimenziójú fejlesztési célok megvalósítása nélkül Európa lemaradása, tévesztése tovább folytatódik, sőt felgyorsulhat. Ugyanakkor a brüsszeli és a nemzeti költségvetések jelentős átstrukturálása a fenti fejlesztési célok érdekében új impulzust adhatna a fejlődésnek.

3.5. A Bizottság az Európa 2020 stratégia keretében hét ún. „zászlóshajó”-projektet mutatott be, amelyek a fő cselekvési területeket jelölik meg. Ezek a következők: (1) az innováció ösztönzése, (2) az ifjúság mobilitásának elősegítése, (3) a digitális fejlesztés napirendjének meghatározása, (4) az erőforrások felhasználási hatékonyságának javítása, (5) iparpolitikai fejlesztés, (6) a munkaerő-kereslet és kínálat összehangolása, a szükséges képzettség és képességek összekapcsolása a munkahelyi igényekkel, (7) a szegénység elleni küzdelem.

A Bizottság elhatározta, hogy éves jelentések keretében rendszeresen ellenőrizni fogja, teljesítik-e a tagállamok a célkitűzéseket nemzeti szinten. Ezeket a beszámolókat évente megvitatják az EU állam- és kormányfőivel a tavaszi csúcstalálkozókon. A Bizottság véleménye szerint a stratégiát az Európai Tanácsnak kell irányítania és felügyelnie, mivel a tagállamok és az EU közötti kölcsönös függőség ezen a szinten kezelhető a legjobban. A Bizottság országspecifikus ajánlásokat kíván tenni a tagállamoknak. A politikaterületek szerinti ajánlások jelenleg is szerepelnek a Stabilitási és Növekedési Paktumban.

3.6. Az új lisszaboni stratégiában újdonság, hogy a Bizottság „figyelmeztetéseket” is megfogalmazhat, de egyelőre nem tudni, ezek mennyire tudják majd befolyásolni a nemzeti politikákat. Ilyen figyelmeztetést csak akkor lehet nyilvánosságra hozni, ha abba a tagállamok beleegyeznek, ami kérdéses. Angela Merkel német kancellár Barroso bizottsági elnökhöz írt levelében leszögezte, hogy az Európa 2020 stratégia, valamint a Stabilitás és Növekedési Paktum összekapcsolása „szükségtelen mértékben átpolitizálja” a pénzügyi felügyeletet. (www.euractiv.hu, 02/03/10). Németország a pénzügyi fegyelem megerősítését szorgalmazza, különös tekintettel a pénzügyi terhekre, többek között az euróövezeti országok (Görögország, Írország és Portugália) megsegítése miatt. Ugyanakkor a válság a német államháztartási deficitet is drasztikusan megnövelte, az adósságállomány 80 százalék fölé növekedett. Így a fiskális fegyelemről szóló figyelmeztetések vegyes visszhangot váltanak ki. Barroso az Európa 2020 program perspektíváiról kijelentette, hogy „az EU közösen munkálkodik az Európa által valaha tapasztalt legkeményebb gazdasági kihívások leküzdése érdekében. Az intelligens gazdaság együtt jár a szilárd európai értékeken alapuló bölcs társadalommal. A növekedés, a fenntartható államháztartás, az éghajlatváltozás kezelése, a társadalmi befogadás, az ipar megerősített alapjai és az élénk szolgáltatási ágazat nem egymás alternatívái, hanem egymást erősítik”. (http://ec.europa.eu/commission_barroso). A fő probléma az, hogy éppen a Barroso által megjelölt területek mindegyike súlyos kihívásokkal néz szembe. A 2008 őszen kirobbant válságból való lassú kilábalás után is megmaradnak a fenntartható hosszú távú fejlődés megalapozásának feladatai, ezek nélkül a megjelölt kívánatos célok elérése nem lehetséges. A rövid távú válságkezelésen messze túlmutató feladatokról van szó.

4. A fejlesztés stratégiai irányai

4.1. Melyek a feladatok megoldásának stratégiai irányai? (1) A tudásalapú fejlesztésre alapozott növekedés. (2) A jobb humántőke-potenciál révén nagyobb hozzáadottérték-teremtés. (3) A környezetkímélő technológiák és energiahatékonyság összekapcsolása. (4) A fenti területeken a beruházások ösztönzése, amely javítja az ökológiai és az ökonómiai fejlődés összekapcsolását.

A tudásalapú fejlesztéspolitikának több pilléren kell állnia. Nyilvánvaló, hogy az EU-ban átgondolt fejlesztésre szorul az oktatás, az iskola előtti neveléstől a felsőoktatásig. Az oktatásból kilépő munkaerő sikere a munkaerőpiacon főleg az oktatási rendszerek működésének

minőségétől, a tudás és a képességek együttes kibontakoztatásától, az oktatás tartalmának folyamatos érdemi megújításától függ.

4.2. Az innováció és a kreativitás keretfeltételeit javítani kellene és lehet, többek között a szellemi tulajdonjogok szabályozási rendszerének és hatékonyságának javítása, a szabadalmaztatási rendszer modernizálása révén. A kockázati tőke ésszerű nagysága és felhasználása szintén nagy szerepet játszana e folyamatban. E téren különösen nagy az EU lemaradása az USA-hoz képest.

4.3. Az Európai Uniónak a digitális fejlesztés sürgető megvalósításához megfelelő menetrend kidolgozására van szüksége. Létre kellene hozni egy valóban egységes európai on-line piacot, hogy a termelők javítsák beszerzésüket és értékesítésüket, emellett nagyobb piacokra is betörhessenek. A fogyasztók számára az egységes on-line piac bővítése érdemi előnyöket jelentene, mivel nemzetközi méretekben bonyolíthatnák le a vásárlásaikat.

4.4. Európának a 2010-2020-as időszakban számottevően meg kell újítania energiatermelési és -fogyasztási politikáját, valamint új alapokra kell helyezni a környezetgazdálkodását. A világ energiakeresletének és -termelésének alakulása azt valószínűsíti, hogy az energiaárak távlatban jóval az átlagos infláció felett emelkedhetnek, ingadozásuk amplitúdója már ma is jelentősen megnőtt. Európa folyamatosan nagyarányú energiaimportra szorul és nincs közös energiapolitikája, ami növeli a sebezhetőségét. Az uniós energiaprogramokat elsősorban a közösségen belüli megújuló energiaforrások kiaknázására kellene fordítani, ami pozitív lenne a beruházások, a növekedés és a környezet állapotának javítása szempontjából egyaránt. Az ökológia terén különösen hatékony innovációs programok elindítására lenne lehetőség, megfelelő stratégia és finanszírozás mellett.

4.5. A jövőt a viszonylag magas energiaárak mellett növekvő széndioxid-kibocsátási korlátozások jellemzik. A 2010-2020-as időszakban élesedik az erőforrásokért és piacokért folytatott verseny, mindez nem csak kockázatokat jelent, hanem egyben késztetést, kényszereket és lehetőségeket is arra, hogy az EU új alapú fejlődést indítson be a felsorolt területeken. Európának a minél ésszerűbb közös energia-infrastruktúrák mellett az infrastruktúra két másik kulcsterületén, a közlekedésben és az információs-telekommunikációs technológiában is nagyszabású, közös modernizációs beruházásokra van szüksége. Az Európa 2020 stratégia értelmében a transzeurópai közlekedési rendszer további kiépítése elengedhetetlen, különösen Nyugat- és Kelet-Közép-Európa szerves egybekapcsolása, továbbá szükséges a Kelet-Közép-Európán belüli vasút- és úthálózat fejlesztési stratégiájának kialakítása. A 2020-ig terjedő időszakon belül mihamarabb elérhető lenne a teljes szélessávú internet-lefedettség, és kb. 2020-ig megvalósítható, hogy a villamosenergia kétharmadát alacsony széndioxid-kibocsátás mellett állítsuk elő.

4.6. Az Európa 2020 stratégia elemei között az iparfejlesztés szerepeltetése azt jelenti, hogy Európának új iparpolitikára van szüksége, amely erősíti az innovációs kapacitásokat, előmozdítja az új technológiák gyorsabb bevezetését és átlátható, hatékony módon – elsősorban indirekt, fiskális eszközökkel – ösztönzi a vállalkozói innovációs szellemet. A 2008-2009-es válság után figyelembe kell venni, hogy az erkölcsileg elavult és válságban leállított régi kapacitások túlnyomó része többé nem indítható be újra gazdaságosan. Ez egyben azt is jelenti, hogy a K+F-eredmények gyors innovációvá változtatása és bevezetése a korábbiaknál is fontosabbá vált. Ennek stratégiai megvalósítása azonban nehéz, mivel az európai növekedés és piacbővülés a versenytársakhoz képest tartósan lassúbb és kisebb ütemű marad, a világgazdasági verseny dinamikája viszont nem csökken, hanem növekszik.

4.7. Az Európa 2020 stratégia nyomán megvalósítandó fejlesztés alapvető strukturális reformokat kíván, mégpedig (1) a termék- és tőkepiacokon, (2) a tudásalapú gazdaságba irányuló beruházások terén, (3) a munkaerőpiac átalakításában, (4) a környezetgazdálkodásban, valamint (5) a szociálpolitikában, a szociális ellátórendszerekben. Ezek korábbi megfogalmazásban és csoportosításban az első lisszaboni stratégiában is megjelentek, de továbbra is a feladatok közé tartoznak. A fő stratégiai célok, a program kulcsterületei és az égetően szükséges reformok egymással összefüggenek, de egyidejű megvalósításuk nehéz, mivel a

szűkös erőforrások miatt a fejlesztési prioritások meghatározásában gyakran jelentős ütközések, ellentmondások jelennek meg. Mind a programok konkretizálása, mind azok megvalósítása alapvetően nemzeti hatáskörben, a tagállamok saját, igen különböző gazdaságpolitikája és finanszírozása révén valósul meg. A finanszírozáshoz azonban az EU közösségi politikái, projektjei, K+F keretprogramjai igen jelentősen hozzájárulnak.

4.8. A K+F-kiadások növelése és a K+F emberi erőforrásainak biztosítása szükséges, de távolról sem elégséges. A K+F-kiadások felhasználásának javítása és eredményeinek gyorsabb bevezetése elengedhetetlen az új EU12-ekben (is). Az új EU12-ek lemaradása elsősorban éppen az innovációk bevezetésének lassúságában érhető tetten. A beruházási klíma javítása, a gazdaságpolitika kiszámíthatóságának és konzisztenciájának megteremtése döntő szerepet játszik az új EU12-ek, köztük Magyarország felzárkózásában. Egyre nagyobb hangsúlyt kell helyezni az új technológiák társadalmi hatásaira, illetve elfogadottságára. Itt két kérdés merül fel. Egyrészt a műszaki fejlesztésnek a legtöbb területen munkaerő-kiváltó hatása van, tehát a termelő szféra hatékonysága, versenyképessége csak súlyos társadalmi áron, a munkahelyek elvesztésével, a munkanélküliség növekedésével érhető el. Ez nyilvánvalóan szemben áll az EU másik fő célkitűzésével, a munkahely-teremtő integráció követelményével. Az érem másik oldala pedig a már említett társadalmi percepció, amit immár a megerősödő környezet- és fogyasztóvédelem miatt sem lehet figyelmen kívül hagyni.

4.9. Az oktatás, a tudományos kutatás és fejlesztés, az innováció szerves láncolatának megteremtése, a sajátos nemzeti természeti, telephelyi adottságokat figyelembe vevő, azokra tudatosan építő, markáns oktatás- és tudománypolitika az emberi erőforrások fejlesztésének, a lisszaboni folyamat 2020-ig tartó folytatásának is fő tényezői.

5. Humán tőke és versenyképesség

5.1. A humán tőke fejlesztése és az EU felzárkózási stratégiájának megvalósítása szempontjából a modernizáció fő tényezőinek tekintendők: (1) a fejlett technológiák átvétele és alkalmazása, (2) a globális innovációs folyamatokba történő bekapcsolódás, (3) a fejlesztési források biztosítása, (4) a tőkepiacok fejlettsége és működése, (5) dinamikus felvevő piacok biztosítása és (6) a jól képzett és megfelelően motivált munkaerő.

Európában, elsősorban az EU-ban rendelkezésre áll a közép-európai országok modernizálásához szükséges technológia. A finanszírozás fontos tényező, de az EU GDP-jének 1,045 százalékához mérten korlátozott a fejlesztési támogatás, ezért a brüsszeli költségvetési transzferek igen fontos, de csak járulékos elemet jelenthetnek a közép- és kelet-európai országok felzárkózásához. Az EU nagy országainak felvevőpiacai jelenleg lassan növekednek, az EU importpiacán elsősorban Kína és a távol-keleti országok törnek előre. 2010-ben igen látványosan nőtt a Németország és Kína, valamint a Németország és Délkelet-Ázsia közötti külkereskedelem, ami a német gazdaság válság utáni növekedésének egyértelmű hajtóerejévé vált.

5.2. Európa világgazdasági versenyképességét nem lehet az USA utolérésének mércéjén mérni, hanem a világpiac követelményeinek, szereplői versenyhelyzetének és magatartásának figyelembe vételével kell kialakítani. A közép- és kelet-európai országoknak utolérési stratégiájukat az EU fejlett országaihoz kell igazítaniuk, de mindig tekintettel kell lenniük a világgazdaság egészének fejlődési folyamataira, különösen arra, hogy az EU növekvő külső versenynek van kitéve. A munkamegosztást is az EU-n belüli és kívüli partnerek együttes figyelembe vételével kell megvalósítaniuk.

5.3. Az Európa 2020 stratégia központi elemekként kezeli továbbra is a közigazgatás javítását, az egészségügy fejlesztését, az internet-használat előmozdítását és az infrastrukturális, különösen a közlekedési és kommunikációs hálózatok fejlesztését és kiemelt finanszírozását. Történelmi tapasztalatok szerint az ezeket prioritásnak tekintő országok gyorsan fejlődtek és az élvonalba jutottak, az ezeket elhanyagolók hosszú távon lesüllyedtek. Tudásalapú társadalmat építeni csak egészségesebb és képzettebb népességgel lehet. A modernizációt és a

struktúra korszerűsítését csak az emberi erőforrások fejlesztésére és jobb hasznosítására lehet építeni.

5.4. A célkitűzések megvalósításához leginkább a következőkre van (lenne) szükség. (1) Tisztességes versenyben jól működő termékpiacokra, amelyek a vállalatokat innovációra készítetik és azt honorálják, illetve elősegítik új, innovatív kis- és középvállalkozások piaca lépését és megszilárdulását. (2) Ésszerű, jól működő, rugalmas, de ugyanakkor stabil munkaerő- és tőkepiacokra, hogy az életképes vállalkozások tisztességes feltételekkel férjenek hozzá a humán és tőke-erőforrásokhoz. (3) A strukturális átalakulás igen komoly támogatást igényel az innovációk kifejllesztése és bevezetése területén, amelyben a felsőoktatás, a kutatás-fejlesztés és az ipar, illetve az infrastruktúra szerves, tartós, kölcsönösen előnyös együttműködését kell kialakítani és megvalósítani.

5.5. Európa világgazdasági súlya számos okból mérséklődő tendenciát mutat. Európa feladata azonban nem lehet a világgazdasági dominancia visszaszerzése, hanem polgárainak a jó életminőség biztosítása, valamint részvétele a tudományos-műszaki innovációban. Európa feladata a bevált társadalmi-gazdasági értékek megőrzése és továbbadása, a piacgazdaság ökológiai és szociális modelljének megújítása és összekapcsolása a világgazdasági fejlődés minőségi követelményeivel. Európa kettős harapófogóban van: egyrészt az USA technológiai fölényének fennmaradása és erősödése a *high-tech* piacán továbbra is kihívást jelent, másrészt a standard termékek piacán, sőt számos fejlett termék esetében is számolnia kell a fejlődő, elsősorban a távol-keleti országok, köztük Kína növekvő előretörésével és piaci térhódításával..

5.6. Magyarország fő érdekei a lisszaboni folyamat folytatásában és megvalósításában találkoznak, sőt nagymértékben egybeesnek az EU-tagországok közös érdekeivel. Ilyenek többek között az Európai Kutatási Térség erősítése, az oktatás, a képzés, különösen a szakoktatás és a felsőfokú képzés minőségének koordinált fejlesztése, valamint a K+F-keretprogramok finanszírozásának kibővítése a 2013 utáni EU-költségvetésben, továbbá a 2014-2020-as új költségvetési periódus prioritásainak meghatározása. Itt említhető még az euro-normák és euro-szabványok mellett közös szabadalmi elbírálás és tevékenység egységes európai feltételrendszerének kialakítása, a transznacionális hálózatok (különösen a közlekedési és az energetikai rendszerek) kiépítésének közös európai alapokra helyezése, közös európai energiaellátási politika és rendszereinek kiépítése, fejlesztése (gázvezeték és atom), a határokon átlépő közös környezetgazdálkodási politika fejlesztése. Ide sorolható még a K+F-keretprogramok mintájára innovációs alapok létesítése például a kockázati tőkenyújtás területén, az EU-finanszírozású projektekhez nemzetközi munkavállalás megszervezése, a tudományban és az innovációban élenjáró, kiválósági centrumok kooperációjának jobb ösztönzése.

5.7. A 2008-2010-es válság súlyosan érintette az EU-országok gazdaságát és pénzügyi helyzetét, a lisszaboni folyamatra és annak folytatására gyakorolt hatása azonban még nem számszerűsíthető. A válságkezelésben a növekedés beindítása, majd generálása viszonylag rövidebb időtávú, a pénzügyi egyensúlyhiányok következményeinek elhárítása hosszabb távra kiható folyamat. A tudományos fejlődés, oktatáspolitikai, kutatás-fejlesztés és innováció hatása a világgazdasági versenyképesség alakulására csak igen hosszú idő múltán érzékelhető. Az első lisszaboni stratégia megfogalmazta a hosszú távú lemaradás kulcsterületeit és a felzárkózás feladatait. 2011-ben az látható, hogy ugyanezek a feladatok fennmaradtak és kiegészültek, miközben a válság meggyengítette az EU-t, megrendült a gazdaságpolitikákba és a pénzügyekbe vetett bizalom. Komplex innovációs politikára van szükség, amely újraindítja az értékteremtő folyamatokat, új alapokra helyezi a gazdasági, műszaki megújulást, s megpróbálja megteremteni a nagymértékben hiányzó társadalmi konszenzust az EU-országokban.

5.8. A hosszú távú, fenntartható növekedést generáló és ugyanakkor a stabilitásra fókuszáló gazdaságpolitika csak együttesen vezethet sikerre. Ehhez a sokszoros deficitek kiküszöbölésére, hosszú távú fejlesztési stratégiára, hiteles gazdaságpolitikára, a strukturális egyensúly-

hiányok mérséklésére, modernizációs beruházásokra és a felzárkózási esélyeket megvalósító átfogó oktatás-képzésre és munkahelyteremtésre van (lenne) égető szükség. Az Európa 2020 stratégia nem a válságkezelés utáni konjunktúrára épít önmagában, hanem – megvalósítása esetén – új folyamatokat indíthat be, de ez a közszféra és a vállalatok közös erőfeszítését, konszenzusos együttműködését igényli. Az EU 2020-as stratégia nyomán megvalósítandó fejlesztés alapvető strukturális reformokat is sürget.

6. A fenntartható fejlődés feltételei

6.1. Európa gazdasági, pénzügyi pozícióinak javításához átfogó, a fenntartható fejlődés feltételrendszerét megteremtő gazdaságpolitikára van szükség. Európa felemelkedésének kulcstényezőire kell összpontosítani. Tartós fejlődést kell beindítani, a növekvő gazdaságban keletkező jövedelemnövekedés alapot teremthet a hazai megtakarításokra, amelyeket minél hatékonyabb hazai reál (termelési) beruházásokra kell fordítani. Ésszerű szabályozással biztosítani kell, hogy a termelés profitrátája magasabb legyen, mint a hitelkamatok.

6.2. A szerves fejlődés megalapozásának döntő tényezője a humán erőforrás fejlesztése, ez a hatékony foglalkoztatás-növelés bázisa. A legjobb foglalkoztatáspolitikát az oktatás- és képzési politika, mert hosszú távra meghatározza a rendelkezésre álló munkaerő minőségét és strukturáját. Kelet-Közép-Európában, de EU-szerte e téren súlyos probléma, hogy a közép- és felsőfokú oktatást mennyiségileg ugyan kiterjesztették, azonban minőségi színvonala gyakran nem tartott lépést a kor követelményeivel, sőt romlott. Kelet-Közép-Európában a XX. század második felében a munkaerő minősége, szakképzettségi színvonala viszonylag magasabb volt, mint az országok gazdasági fejlettsége. 2010-ben sajnos fordított a helyzet, a humán tőke színvonala és szerkezete több területen drámaian romlott (szakmunkásképzés, szerelő-javító szolgáltatások, egészségügyi személyzet utánpótlása).

A gazdaság túlmutat önmagán, a társadalmat, az embert kell szolgálnia. Ennek érdekében sürgős szükség van a sokszoros hiányosságok, torzulások kiküszöbölésére. Erősíteni célszerű az értékrendi, erkölcsi, társadalmi, kulturális, szociális normákat.

6.3. Az Európai Tanács 2010-ben határozta el az „európai szemeszter” koncepcióját, amely 2011-től az Európa 2020 stratégia megvalósításában a makrogazdasági politika megújítására és a strukturális reformok sürgetésére helyezi a hangsúlyt. A Bizottság az éves növekedési jelentésben elemzi az EU előtt álló legfontosabb kihívásokat és ajánlásokat tesz a megoldást célzó, prioritást élvező intézkedésekre. A tagállamoknak ezeket bele kell foglalniuk a nemzeti reformprogramjaikba. Az „európai szemeszter” záró szakaszában a Tanács a Bizottság ajánlásai nyomán mindig az első félév végén (először 2011-ben) országspecifikus iránymutatásokat tesz közzé. Ezeket a tagországok figyelembe veszik a következő évi költségvetés elkészítésénél.

6.4. Európának a válságból való felemelkedéséhez átfogó reformprogramokra van szüksége, amelyeknek biztosítaniuk kellene a költségvetési konszolidációt, a makrogazdasági feltételrendszer stabilizálását és a növekedést előmozdító intézkedéseket. A potenciális növekedés a 2010-2020-as évtizedben várhatóan gyenge marad. A nem fenntartható adósság, a pénzügyi piacok zavarai és az alacsony gazdasági növekedés együttesen igen súlyos teherterhelést jelentenek. A munkaerőpiacok és a termékpiacok zavarainak enyhítése, kiküszöbölése fontos feladat. A projektek finanszírozása az EU részéről új finanszírozási forrásokat és formákat is igényel, amelyek között kulcsszerepet foglalhat el az EU euróban kibocsátandó projekt-kötvényeinek bevezetése. Európa versenyképessége szempontjából kulcsfontosságú, hogy a tagországok saját adottságaiknak megfelelően konkrét cselekvési tervekbe öntsék az Európa 2020 stratégiát. Az Európa 2020 program jól jelöli meg a fejlődés fő területeit és kívánalmait, de az intézményrendszer, a finanszírozás és az eszköztár érdemi része még meghatározásra vár..

7. EUREKA – magyar elnökséggel

7.1. Az EUREKA programot 1985-ben fogadták el, fő célja Európa versenyképességének erősítése. A program elősegíti a nemzetközi együttműködést a K+F projektek területén, minde-

nekelőtt pénzügyi támogatás és koordinálás révén, elsősorban. a piacközeli kutatás-fejlesztés és az innováció megvalósításának terén. 2011 júliusától egy évre a program elnökségét Magyarország vette át. Az EUREKA projekteket a tudományos és vállalati szféra együttműködésének ösztönzésével kívánják megvalósítani, ami nem könnyű feladat. Ideális esetben a kutatóintézetek, egyetemek és a vállalatok együttes K+F-tevékenysége jön létre. Kiemelt figyelmet kívánnak fordítani a kis- és középvállalatok bevonására. E program célkitűzései rendkívül fontosak, működésének 25 éve alatt nagyszámú és jelentős eredmény született. Az EUREKA az elmúlt 25 évben négyezer projekt megvalósítását támogatta, amelyek összértéke harmincmilliárd eurót tett ki. Az alapító 17 országhoz máig újabb 22 csatlakozott, így a programnak 39 állam a részese, A 27 uniós tagállam mellett Horvátország, Izland, Izrael, Monaco, Norvégia, Oroszország, San Marino, Svájc, Szerbia, Törökország és Ukrajna, Kanada pedig tagjelölti státuszban várakozik a csatlakozásra..

7.2. A jelenlegi magyar elnökség idején az együttműködési súlypontot az élelmiszertermelés és -forgalmazás, valamint az élelmiszerbiztonság képezi. A KKV-k bevonásának növelése és a regionális együttműködés erősítése jelentik a program előmozdításának kulcstényezőit. Az EU a 2014-2020-as időszakban – az EUREKA pénzügyi tervei és lobbistái szerint – remélhetőleg nyolcvanmilliárd eurónyi forrást mobilizál a program keretében megvalósítandó K+F-projektekre. Magyarország a programnak már 1992 óta teljes jogú tagja. Azóta hetven projektben vettek részt magyar akadémiai kutatóintézetek, egyetemek és vállalatok, elsősorban az információs és kommunikációs technológia területén. Ezek többek között az EUREKA CELTIC (telekommunikációs), CATRENE (nanoelektronikai) és EURIPIDES (intelligens rendszerek) alprogramjait érintik. Jelenleg tizenhat EUREKA projektben van magyar résztvevő. Az EUREKA konkrét célkitűzéseit a lehetőség szerint minél szervezesebben össze kell hangolni az Európa 2020 stratégia megvalósítási tervével és finanszírozásával.

* * * * *

Irodalomjegyzék

- Artner Annamária (2008): Versenyképesség és szociális biztonság: feloldható ellentmondás? In: Csáki Gy. – Farkas P. (szerk.): A globalizáció és hatásai, európai válaszok. Budapest, Napvilág, pp. 161–180.
- Botos Balázs (2010): Munkahelyteremtés és újraiparosítás. Polgári Szemle, No. 2. pp. 14–27.
- Botos Katalin (2007): Európa kettős szorításban. In: Farkas B. (szerk.): A lisszaboni folyamat és Magyarország. Szeged, pp. 33–47. www.euractiv.hu, 02/03/10.
- European Commission (2010): Lisbon strategy evaluation document. Brussels, 2.2.2010. 114 final.
- European Commission (2010): Europe 2020: a strategy for smart, sustainable and inclusive growth. Brussels, 3.3.2010. COM (2010) 2020 final.
- Farkas Beáta (2007): Lisszaboni nemzeti reformprogram – ábránd és valóság. In: Farkas B. (szerk.): A lisszaboni folyamat és Magyarország. Szeged, pp. 47–71.
- Farkas Péter (2007): Behind the figure. The main foreign trade-related factors affecting world economic growth since 1990. (IWE Working Papers, No. 178.). Budapest, MTA VKI, 26 p.
- Farkas Péter (2007): Középtávú világgazdasági prognózis. Meghatározó növekedési tényezők. In: Magyarország globális környezete 2020-ig. Budapest, MTA VKI – CEU-ENS, pp. 37–58.

- Halmi Péter (2006): Európa esélye: A lisszaboni stratégia. Az integrált strukturális reformok hatásai. Magyar Tudomány, No. 9, pp. 1057–1071.
http://ec.europa.eu/commission_barroso
- Inotai András (2007): A világpolitikai és világgazdasági erőterek változása 2015-2020-ig. In: Magyarország globális környezete 2020-ig. Budapest, MTA VKI – CEU ENS, pp. 7–36.
- Kőrösi István (2007): Az állam változó gazdasági szerepe és a humán tőke felértékelődése. Új korszakváltás a XXI. század elején? In: Fóti G. – Inotai A. – Simai M. (szerk.): Világgazdasági korszakváltás. Visszatekintés és távlatok. Budapest, MTA VKI, pp. 108–124.
- Kőrösi István (2009): Growth, Financial Disequilibria, Employment and Competitiveness – Past and Future. (The Lisbon Process – In a Historical Perspective. (Heller Farkas Papers, 2009. No. 1.) Budapest, Tarsoly K., pp. 111–132.